

بررسی و تحلیل شاخص‌های استراتژی توسعه شهری (CDS) در توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر چابکسر)

سید علی حسینی - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران
محمد اسکندری نوده* - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران
فاطمه میرهن قاسم‌آبادی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران

پذیرش: ۱۳۹۲/۱۲/۲۱

وصول: ۱۳۹۲/۹/۲۱

چکیده

در گردشگری شهری ارتباط بین سازمان‌های مؤثر، فرآیند برنامه‌ریزی، توسعه زیرساخت‌ها، تأمین منابع مالی، نظارت و جهت‌دهی به اقدامات، شناسایی ظرفیت‌ها، تغییر رویکردها و فرهنگ‌سازی، کشف مزیت‌های جدید از مسائل اصلی مدیریت شهری محسوب می‌شود. شهر چابکسر نیز به عنوان یکی از شهرهای مبدأ گردشگری، نیازمند نگاه راهبردی برای تدوین مدیریت یکپارچه گردشگری شهری است. اجرای طرح‌های سنتی و فقدان رویکرد یکپارچه موجب هز منابع در این شهر شده و ضرورت دارد که مدیریت شهری جهت حل چالش‌ها از رویکرد مدیریت یکپارچه گردشگری شهری استفاده نماید. هدف تحقیق، بررسی تأثیر شاخص‌های استراتژی توسعه شهری در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری است. روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی، نوع تحقیق، کاربردی و شیوه اجرای آن، پیمایشی است. در این راستا پرسشنامه‌ای با جامعه آماری ۳۶۵ نفر از شهروندان و ۲۰ نفر از کارشناسان انتخاب و تکمیل شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میانگین کلی شاخص‌های مدیریت یکپارچه توسعه شهری در شهر چابکسر با توجه به وضعیت شاخص‌های اصلی (حکروایی خوب، بانکی بودن، قابل زندگی بودن، رقابتی بودن) از دید کارشناسان برابر با ۲/۹۲ و از دید شهروندان برابر با ۲/۷۰ که هر دو میانگین از میانگین نظری پرسشنامه یعنی عدد ۳ کمتر است. از آنجا که وضعیت مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری تحت تأثیر وضعیت شاخص‌های مدیریتی و حکروایی، شاخص بانکی بودن از بُعد فناوری و مالی، شاخص‌های قابلیت زندگی با رویکرد اجتماعی، اقتصادی، خدماتی - کالبدی و رقابتی بودن است، بنابراین جهت بررسی وضعیت شاخص‌ها در شهر از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده گردید. با توجه به نتیجه آزمون هیچ‌کدام از شاخص‌های مورد بررسی در سطح زیر ۰/۰۵ معنی‌دار نیست. لذا می‌توان چنین استنباط کرد که متغیر مستقل تحقیق در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری مؤثر نبوده است؛ بنابراین وضعیت شاخص‌های فوق در شهر چابکسر در حد پایین‌تر از متوسط ارزیابی و بیانگر آن است که تأثیرگذاری شاخص‌ها در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری در شهر چابکسر مطلوب نبوده و نیازمند بازنگری در شیوه مدیریت و توجه به شاخص‌های کارآمدتر در قالب مدل مورد بررسی است.

واژگان کلیدی: گردشگری شهری، استراتژی توسعه شهری (CDS)، مدیریت یکپارچه، چابکسر.

مقدمه

گردشگری یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر است که نقش مهمی در توسعه پایدار محلی ایفا می‌کند. این صنعت از طریق ترکیب و به کارگیری هم‌زمان منابع داخلی و خارجی، منافع اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی زیادی را به دنبال دارد (ابراهیم‌زاده و کریمی، ۱۳۸۶). امروزه گردشگری به قدری در توسعه اقتصادی - اجتماعی کشورها اهمیت یافته است که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نامیده‌اند (شاو و ویلیامز، ۲۰۰۴: ۱). در این روند بعضی از محیط‌های شهری در چارچوب عملکرد خود برحسب مکان جغرافیایی نقش گردشگری را علاوه بر دیگر کارکردها پذیرفته‌اند. شهرهایی که پذیرای گردشگران هستند، معمولاً شکل خاصی از خدمات گردشگری را ارائه می‌کنند، این امر معمولاً با عملکردی که این‌گونه شهرها بر عهده دارند، مرتبط است. جذب گونه‌های مختلف گردشگر در این شهرها بر اساس وجود جاذبه‌های مورد توجه گردشگران و همچنین کیفیت بالای محصول گردشگری عرضه شده صورت می‌گیرد که خود سبب پویایی اقتصاد شهری می‌شود (دیناری، ۱۳۸۴: ۲۰). در بسیاری از شهرهایی که رونق فعالیت‌های اقتصادی سنتی کاهش یافته، مسئولین شهری برای تقویت و تجدید قوای اقتصاد شهر از گردشگری به عنوان ابزاری برای بازسازی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و سرمایه‌گذاری استفاده می‌کنند (لاو، ۱۹۹۳: ۱۸۹) و به این دلیل بهره‌برداری از توان‌ها و قابلیت‌های گردشگری در هر منطقه می‌تواند زمینه‌ای پویا و فعال برای توسعه آن منطقه فراهم نماید. تحلیل توان‌ها و قابلیت‌های مزبور و برنامه‌ریزی در این زمینه ضرورت ویژه دارد.

امروزه برنامه‌ریزان شهری به نگرشی در برنامه‌ریزی شهری دست یافته‌اند که بر اساس آن برنامه‌ریزی برای هر شهر با توجه به ویژگی‌های همان شهر و منطقه پیرامون آن انجام می‌دهند و در واقع از اعمال الگویی خاص و قطعی پرهیز می‌کنند. این نگرش نوین، همان استراتژی توسعه شهری^۳ است که بحث اصلی آن این است که مداخلات استراتژیک عمومی مردم، بخش خصوصی و جامعه مدنی در وقت و مکان مناسب، مسیر توسعه شهرها را تغییر دهد و با توجه به مطالعات موضوعی «از جمله مقوله گردشگری» و تدوین راهبردها در این طرح می‌توان به توسعه اقتصاد محلی، توسعه فرهنگی، ایمنی در برابر سوانح، حمل‌ونقل و ترافیک، حفظ محیط‌زیست و مدیریت بهینه شهری دست یافت (کاردار، ۱۳۸۸). رویکرد استراتژی توسعه شهری، از طریق مکانیسم‌هایی چون مشارکت فعال شهروندان در فرایند توسعه شهری، می‌بایست شرایط اجتماعی، اقتصادی و کالبدی شهر را به سوی شرایط توسعه پایدار شهری هدایت و مدیریت کند (جیپینگ^۴، ۲۰۰۸). راهبرد توسعه شهر را می‌توان به عنوان یکی از فرایندهای اجرایی موفق در نظر گرفت و با تأکید بر این رویکرد و در راستای محورهای چهارگانه این راهبرد با هدف توسعه اقتصادی، گردشگری را به عنوان یکی از اهداف شهر برای کسب موفقیت تعریف نمود و در این راستا چشم‌اندازها، راهبردها و رویکردهای مورد نظر را باید شناسایی، ارزیابی و انتخاب نمایند تا بر اساس منابع محدود شهر در راستای تحقق اهداف هدایت شود و در نیازمندی‌های بازار هدف قابلیت کسب پیدا نمایند.

مطالعات علمی متنابعی در زمینه راهبرد مذکور در سطوح مختلف دانشگاهی و حرفه‌ای به انجام رسیده است؛ به عنوان مثال، لاو (۱۹۹۳: ۳) به نقش گردشگری در تجدید مراکز و مناطق درونی شهری از طریق

1- shaw & Williams

2- Law

3- CDS or City Development Strategy

4- Jiaping

شکل‌گیری و اجرای برنامه‌ریزی استراتژیک پرداخته است. برام ول^۱ (۱۹۹۷) به ارتباط اثرات رویدادهای بزرگ ورزشی در ترویج و توسعه گردشگری پایدار شهری پرداخته و به برنامه‌ریزی استراتژیک مورد نیاز برای بازی‌ها و بازسازی شهر شیفلد^۲ انگلستان در داخل چشم‌انداز توسعه یکپارچه پایدار توجه نموده است. بینس و نیل^۳ (۱۹۹۹) به بررسی چگونگی منابع در حال استفاده اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای ترویج گردشگری به عنوان یک استراتژی توسعه اقتصاد محلی در آفریقای جنوبی که با از دست دادن منابع اقتصادی خود مواجه بوده‌اند، پرداخته است. در کشور صربستان اهداف، مفهوم و اولویت‌های استراتژیک توسعه پایدار شهر بلگراد در افق ۲۰۱۲، با هدف تأکید بر شیوه جدیدی از تأمین منابع مالی و نیز مشارکت شهروندان در طرح‌ریزی شهری، توسعه شهر و استفاده بهینه از منابع باارزش، تأکید داشته است. پورسل^۴ (۲۰۰۷) معتقد است که برای رسیدن به چشم‌انداز گردشگری، چهار اولویت کلیدی شامل: ۱- تصویر و نام برند، ۲- مردم، ۳- جذابیت محل و کیفیت دسترسی به مقصد گردشگری و ۴- محصولات گردشگری؛ که باید تازه، متمایز و خلاق باشد و به بازارهای هدف راه داشته باشد، ضروری است. به نظر وی سازمان ائتلاف شهرها در سال ۲۰۱۳ در ارتباط با استراتژی توسعه شهری، این رهیافت را به عنوان یک فرایند عملگرا، توسعه‌یافته و پایدار از طریق مشارکت که به بهبود کیفیت زندگی برای همه شهروندان، رشد عادلانه شهر و مناطق اطراف آن منجر می‌شود. توسان^۵ (۱۹۹۸) ریشه‌های توسعه گردشگری ناپایدار در سطح محلی در یک کشور در حال توسعه را بررسی نموده و مشخص کرد که عواملی هدایت‌کننده در توسعه گردشگری ناپایدار فراتر از کنترل مردم و مقامات محلی است. کارنت و گوردن^۶ (۲۰۰۹) روشی یکپارچه در گردشگری پایدار را بر اساس تعدادی از شاخص‌های کمی برای ارزیابی ارائه کرده و به حل و فصل عدم وجود اطلاعات انبوه در گردشگری پایدار و کمک به ارزیابی مدیریت گردشگری مقاصد و مقایسه پایداری اقدامات انجام شده پرداخت. کاستلانی و ساللا^۷ (۲۰۰۸) با تعریف اهداف خاص از طریق شاخص‌های مناسب برای اندازه‌گیری و ارزیابی تکامل زمانی سیاست‌های توسعه، جریان پایدار کاهش اثرات منفی بر محیط‌زیست و ترویج حفاظت از ارزش‌های محلی و سنتی، با استفاده از شاخص‌های توسعه پایدار، از طریق فرایند مشارکتی رفاه و توسعه در مقیاس محلی - استراتژیک را اندازه‌گیری نموده و اثرات کوتاه‌مدت و بلندمدت استراتژی‌های توسعه را بررسی نمودند.

ابراهیم‌زاده و کریمی (۱۳۸۶) پس از بررسی محدودیت‌های و توانمندی محیط‌های طبیعی و کارکردهای مدیریتی ساحل، به ارائه راهبردهای زیست‌محیطی چابهار در افق‌های آتی توسعه این ناحیه پرداختند. اشرفی و ملک‌زاده (۱۳۸۸) چشم‌انداز مشترک برای توسعه آتی شهر مراغه پرا بررسی نموده و نتیجه گرفتند که ساکنان این شهر و قشرهای مختلف جامعه شهری بر روی قابلیت‌ها، پتانسیل‌ها و مشکلات شهر مراغه نسبتاً اجماع نظر خوبی دارند، در نتیجه قائل به رسیدن به چشم‌انداز مشترک برای توسعه آتی شهر هستند. حیدری چیاپانه و رضا طبع (۱۳۸۸) به بررسی ۲۳ ویژگی از نحوه تأمین منابع مالی و بازپرداخت آن‌ها، بعد خانوار، اشتغال، میزان درآمد و تسهیلات معیارهای انتخاب مسکن و هزینه‌های رفت و آمد که از مهم‌ترین این ویژگی‌ها محسوب می‌شود، پرداخته و نتیجه می‌گیرد که گرچه هدف اصلی اجرای این قانون تأمین مسکن

1- Bramwell
 2- Sheffield
 3- Binns & Nel
 4- Pursell
 5- Tusan
 6- Cernat & Gourdon
 7- Castellani & Sala

قشر کم‌درآمد است، ولی اغلب ساکنان متعلق به گروه‌های متوسط و متوسط به بالا هستند. رهنما و همکاران (۱۳۹۱) به وضعیت شاخص‌های راهبرد توسعه شهری، حکمروایی خوب، رقابتی بودن، بانکی بودن، قابل زندگی بودن، پرداخته و پیشنهادهایی را در راستای تقویت شاخص‌های مذکور ارائه کرده است. رهنمایی و همکاران (۱۳۸۵) با به کارگیری راهبرد توسعه شهری در توسعه استراتژیک شهرهای میانی برای از میان برداشتن بحران‌ها، چالش‌ها و مسائل شهرهای ایران پرداخته‌اند تا در راستای بهبود توسعه استراتژیک شهرهای میانی همراه با بسترسازی مناسب راهکارهایی را ارائه کنند. صرافی و همکاران (۱۳۸۸) به تحقیق درباره شهر شبستر به لحاظ اجتماعی، اقتصادی، زیرساختی و مدیریتی با توجه به قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود بر اساس شاخص پایداری پرداخته و با تحلیل و ارزیابی به این نتیجه رسیده‌اند که شهر شبستر در وضعیت ناپایداری قرار دارد و برای خروج از آن استفاده از راهبرد توسعه شهری می‌تواند پایداری برای شهر شبستر به ارمغان آورد. عبدالعلی‌زاده و همکاران (۱۳۸۹) معتقدند که گردشگری شهری به عنوان یکی از پویاترین انواع گردشگری و یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد اقتصادی شهر مورد بررسی قرار گرفته است. در این تحقیق، ابتدا با تأکید بر منابع، کارکردها، جاذبه‌ها و عوامل عملکردی گردشگری شهری استخراج شده و سپس این موارد بر اساس نظر خبرگان مورد پایش قرار گرفته است. بر این اساس عوامل عملکردی مستقیم و غیر مستقیمی که بر اقتصاد شهر تأثیر می‌گذارند، راهکارهای جذب گردشگر در کلانشهرهای ایران و نیز زیرساخت‌های مورد نیاز برای بهبود وضعیت گردشگری در کلانشهرهای کشور شناسایی و معرفی شده‌اند. قدمی و همکاران (۱۳۸۹) به ارزیابی استراتژیک قابلیت‌های توسعه گردشگری شهر فریدون‌کنار پرداخته و در ادامه با وزن‌دهی و اولویت‌بندی عوامل مذکور، استراتژی درخور را ارائه داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که جهت تأکید بر رفع آسیب‌پذیری شهر مورد نظر، استراتژی تدافعی باید در اولویت برنامه‌های توسعه گردشگری حوزه مذکور قرار گیرد.

با توصیفات صورت گرفته در پیشینه پژوهی تحقیق می‌توان بیان داشت که امروزه شهرها را می‌توان یکی از ارکان اصلی توسعه اقتصادی قلمداد کرد (زنگی‌آبادی، ۱۳۸۹). شهرها به واسطه داشتن توانمندی بالا در جذب گردشگر از جمله محل اقامت، غذا، تفریح، حمل‌ونقل و تسهیلات تجاری، شرایط بهینه‌ای را برای گردشگری فراهم می‌کنند. از سوی دیگر گردشگری می‌تواند منافع قابل توجهی را برای جوامع شهری به ارمغان آورد. مواردی از قبیل معرفی کالاها و خدمات محلی، کارآفرینی، افزایش درآمد و بهبود استانداردهای زندگی، بهبود زیرساخت‌های اصلی، نوسازی مراکز تاریخی و غیره (عبدالعلی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹). باتلر^۱ (۲۰۰۲: ۲۵۶) ضمن ادعان به مشکلات محیط‌های شهرها خصوصاً شهرهای بزرگ، آن‌ها را مظهر تمدن و اداره جامعه دانسته و با سیر تحول فناوری و پیشرفت صنعت، شهرها را بستری جذاب برای گردشگری بیان می‌کند. بانک توسعه آسیایی در سال ۲۰۰۴ ضمن تعریف راهبرد استراتژی توسعه شهری، بر مشارکت فراگیر شهروندان و رقابتی شدن اقتصاد شهر تأکید دارد. در مطالعات گردشگری با رویکرد استراتژی توسعه شهری، بسیاری از شهرها برای تنوع‌بخشی به بخش خدمات اقتصاد خود به رویکرد توسعه صنعت گردشگری روی آورده‌اند (گلکار، ۱۳۸۴). سازمان ائتلاف شهرها اهداف استراتژی توسعه شهری را دستیابی به مدیریت شهری بهبودیافته، رشد اقتصادی، اشتغال فزاینده و در نهایت کاهش فقر و تداوم کاهش آن بیان می‌کند. اصول راهبرد توسعه شهری شامل اصولی است که سازمان ائتلاف شهرها و بانک جهانی آن‌ها را با عنوان شهرهای

پایدار یاد می‌کنند. بر این اساس شهرهای پایدار شهرهایی هستند که این ویژگی‌ها را داشته باشد: حکمروایی خوب، بانکی بودن، قابل زندگی بودن و رقابتی بودن در مدیریت یکپارچه توسعه شهری و تلاش در جهت بهبود این شاخص‌هاست. عناصر و ویژگی‌های مهم حاکمیت مدیریت خوب شهری عبارتند از: حساب پس‌دهی در امور، شفافیت در اجرا و دارا بودن اصل رقابت با شهرهای همسان.

بانکی بودن به شهرهایی که دارای سیستم مالی شهر کارآمد در استفاده از منابع درآمدی و هزینه‌ای خود هستند، اطلاق می‌شود (صرافی و همکاران، ۱۳۸۸). از منظر شاخص زندگی پذیری، شهری قابل زندگی است که همه شهروندان آن از فرصت‌های همسان و یکسان برای شرکت و بهره‌مندی از زندگی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شهر برخوردار باشد. کیفیت زندگی شهری معمولاً از طریق شاخص‌های ذهنی حاصل از پیدایش و ارزیابی ادراکات و رضایت شهروندان از زندگی شهری و یا با استفاده از شاخص‌های عینی حاصل از داده‌های ثانویه و به ندرت با استفاده از هر دو نوع شاخص‌ها اندازه‌گیری می‌شود (رضوانی، ۱۳۷۳: ۸۷).

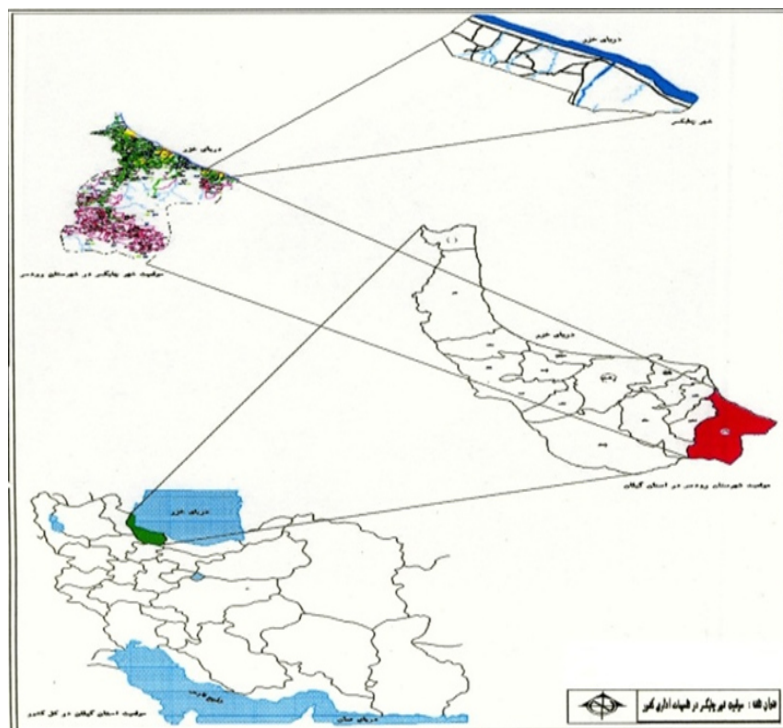
شاخص‌های کیفیت زندگی در ایران معمولاً در چهار زمینه اجتماعی-اقتصادی - زیرساخت‌ها و کالبدی تقسیم‌بندی شده است که به معیارها و زیرمعیارهای متنوعی به بخش کیفیت زندگی می‌پردازد. شاخص‌های اجتماعی شامل خدمات بهداشتی - درمانی، فرصت‌های شغلی، هزینه‌های مسکن - احساس اعتماد و امنیت - احساس امنیت در محله است. شاخص‌های اقتصادی شامل: فقر و مشکلات مالی، مشکلات در پرداخت صورت‌حساب‌ها، ایمنی شهری، مشکلات زیست‌محیطی و آلودگی هوا، تغییرات آب‌وهوا، ایجاد شغل، کاهش بیکاری، کیفیت دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی، آلودگی صوتی است. زیرساخت‌ها شامل حمل‌ونقل، فراوانی استفاده از حمل‌ونقل عمومی، دلایل استفاده نکردن از حمل‌ونقل عمومی، مسافت سفرها و مدت آن است. کالبدی شامل: امکانات فرهنگی از قبیل سالن‌های کنسرت، موزه‌ها، کتابخانه‌ها، مراکز آموزشی، فضاهای عمومی، بازارها و پیاده‌روها، رضایت از زیبایی خیابان‌ها و ساختمان‌ها در شهر و محله، فضای سبز، پارک‌ها و باغ‌های عمومی، فضاهای تفریحی در فضای باز و امکانات ورزشی است (رهنما و همکاران، ۱۳۹۱). یکی از اجزای کلیدی در مطالعات و تحلیل‌های این راهبرد، تحلیل توان رقابت اقتصادی شهر در سطوح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی است؛ به عبارت دیگر تدوین راهبرد توسعه و متعاقباً تدوین برنامه اجرایی، مستلزم تعیین مزیت رقابتی شهرها است. شهرهای رقابتی شهرهایی هستند که اقتصاد پویا و قدرتمند با رشد اشتغال، درآمد و سرمایه‌گذاری همه‌جانبه دارند. (گلکار، ۱۳۸۴).

با عنایت به چنین سابقه پژوهشی و استخراج شاخص‌های عمده از میان منابع مطالعه شده، پرسش اصلی این پژوهش، تحلیل شاخص‌های تأثیرگذاری مدیریت یکپارچه شهری مانند شاخص‌های مدیریتی و حکمروایی، بانکی بودن، قابل زندگی بودن به لحاظ عینی و ذهنی با رویکردهای اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و رقابتی بودن در توسعه گردشگری شهری در شهر چابکسر است.

معرفی منطقه مورد بررسی

شهر چابکسر در جنوب غربی دریای خزر و شرقی‌ترین نقطه استان گیلان و نیز در ناحیه شرقی شهرستان رودسر واقع شده و از نظر موقعیت جغرافیایی در ۵۰ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۸۹ دقیقه عرض شمالی جغرافیایی قرار دارد (شکل ۱). از نظر توپوگرافی در شرایط ساحلی و جلگه‌ای و کوهپایه‌ای قرار دارد که ارتفاع آن به ۲۶- متر در ساحل دریا تا ۱۰۰۰ متر در کوهپایه بالغ می‌گردد. منطقه دارای هوایی است معتدل و میانگین بارندگی سالیانه منطقه ۱۴۳۸/۲ میلی‌متر است. (طرح هادی شهر چابکسر، ۱۳۸۳: ۵) جمعیت شهر چابکسر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، تعداد ۶۹۹۴ نفر بوده و نرخ

رشد طبیعی جمعیت آن ۱/۲۳- است. نسبت جنسی شهر ۹۷ و توزیع سنی شهر چابکسر در گروه سنی ۶۴- ۱۵ سال قابل توجه است که معادل ۷۳/۸۶ درصد کل جمعیت را شامل می‌شود. عدم سرمایه‌گذاری لازم برای ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و مجموعه‌ای از این دست عوامل سبب مهاجرت شدن جمعیت شده است (معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، واحد آمار و اطلاعات، ۱۳۹۲: ۱۸).

شکل ۱. موقعیت شهر چابکسر در تقسیمات اداری کشور (طرح هادی شهر چابکسر، ۱۳۸۳: ۲۰)

مواد و روش‌ها

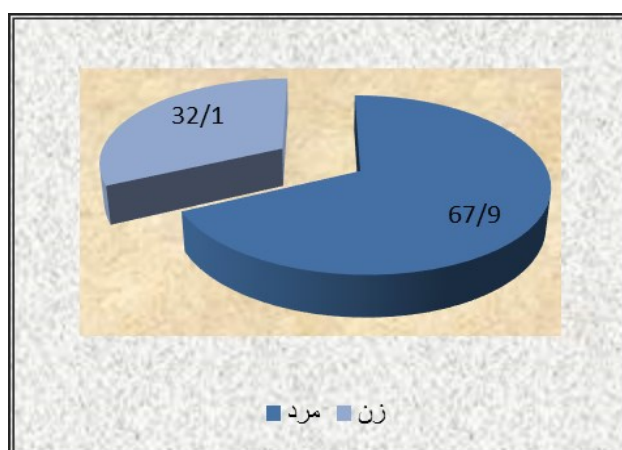
تحقیق مورد نظر، علمی- کاربردی و از حیث روش تحقیق، میدانی و توصیفی - تحلیلی است. رویکرد تحقیق به صورت استراتژیک است. در این تحقیق بعد از دست‌یابی به مبانی و دیدگاه‌ها، اطلاعات شهر و بخش گردشگری شهر چابکسر از طریق تحقیقات میدانی و به صورت پرسشنامه جمع‌آوری شد. همه پرسش‌ها از نوع بسته، طیف لیکرت بوده و با استفاده از نرم‌افزارهای EXCEL و SPSS، داده‌های اولیه استخراج شده و مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. با توجه به ماهیت تحقیق و به دلیل تجانس و همگونی در پایگاه اقتصادی و اجتماعی شهروندان، از روش نمونه‌گیری تصادفی برای تعیین حجم نمونه از جامعه آماری و تعیین تعداد پرسش‌شوندگان از فرمول نسبی به‌ویژه فرمول کوکران (رابطه ۱) استفاده شده است:

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{n} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)} = 365 \quad \text{رابطه (۱)}$$

در این فرمول سطح اطمینان (t) برابر ۹۵ درصد و فاصله اطمینان (d) ۵ درصد در نظر گرفته شده است؛ بنابراین حجم جامعه آماری ۳۶۵ نفر است. همچنین تعداد ۲۰ نفر از کارشناسان شاغل در بخش‌های مختلف شهر چابکسر که حدود ۹۰ درصد کارشناسان شهری را در شهر چابکسر دربر می‌گیرد، نمونه آماری پژوهش را تشکیل داده‌اند. جامعه نمونه این پژوهش شامل شهروندان و کارشناسان می‌باشند. برای انتخاب کارشناسان از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی استفاده شده است.

ویژگی‌های جامعه مورد تحقیق

یافته‌های توصیفی تحقیق بیانگر آن است که از ۳۶۵ نفر نمونه آماری شهروندان و ۲۰ نفر کارشناسان، تعداد ۲۶۰ نفر، برابر با ۶۷/۵ درصد مرد و تعداد ۱۲۳ نفر، برابر با ۳۱/۹ درصد زن بوده و تعداد ۲ نفر برابر ۰/۵ درصد به سؤال جنسیت پاسخ ندادند. نسبت جنسی افراد نمونه ۲۱۱/۳ است (شکل ۲).

شکل ۲. درصد فراوانی نمونه از نظر جنسیت

میانگین سنی جامعه نمونه: ۳۶/۶۰ سال است. جدول ۱ شاخص‌های توصیفی سن جامعه نمونه را نشان می‌دهد:

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی سن جامعه نمونه

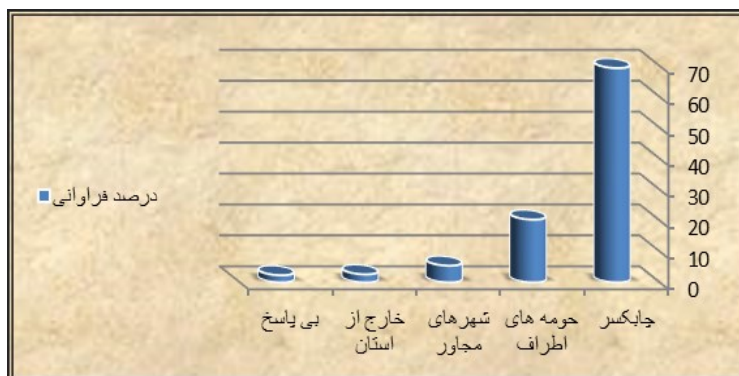
انحراف استاندارد	میانگین	ماکسیمم	مینیمم
۱۰/۴۲	۳۶/۶۰	۷۲	۱۶

وضعیت تحصیلات افراد نمونه: تعداد ۲۰ نفر برابر با ۵/۲ درصد باسواد زیردیپلم، تعداد ۹۳ نفر برابر با ۲۴/۲ درصد دیپلم، تعداد ۵۰ نفر برابر با ۱۳ درصد فوق دیپلم، تعداد ۱۵۷ نفر برابر با ۴۰/۸ درصد لیسانس، تعداد ۵۱ نفر برابر با ۱۳/۲ فوق لیسانس، تعداد ۴ نفر برابر با ۱ درصد دکتری، تعداد ۱ نفر برابر با ۰/۳ درصد تحصیلات حوزوی و ۹ نفر برابر با ۲/۳ درصد بی پاسخ بودند (شکل ۳).

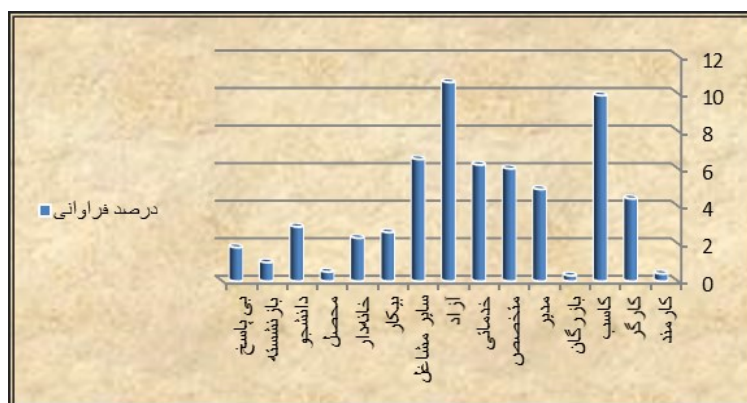
شکل ۳. درصد فراوانی افراد نمونه از نظر میزان تحصیلات

محل سکونت افراد نمونه: تعداد ۲۶۷ نفر برابر با ۶۹/۳ درصد چابکسر، تعداد ۷۸ نفر برابر با ۲۰/۳ درصد حومه‌های اطراف، ۵/۴ درصد شهرهای مجاور، ۲/۶ درصد خارج از استان و ۲/۳ درصد پاسخ نداده‌اند (شکل ۴).

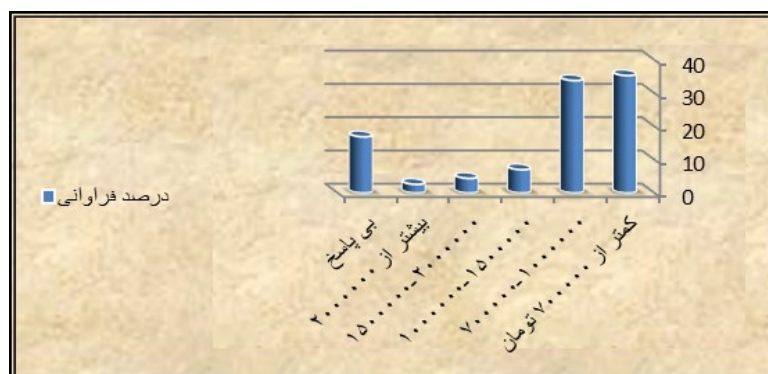
شکل ۴. درصد فراوانی محل سکونت افراد نمونه

شغل افراد جامعه نمونه: ۴۰ درصد کارمند، ۴/۴ درصد کارگر، ۹/۹ درصد کاسب، ۰/۳ درصد بازرگان، ۴/۹ درصد مدیر، ۰/۶ درصد متخصص، ۶/۲ درصد خدماتی، ۱۰/۶ درصد آزاد، ۲/۳ درصد خانه دار، ۰/۵ درصد دانش آموز، ۲/۹ درصد دانشجو، ۱/۰ درصد بازنشسته، ۲/۶ درصد بیکار، ۶/۵ درصد سایر مشاغل و ۱/۸ درصد به این سؤال پاسخ ندادند (شکل ۵).

شکل ۵. درصد و فراوانی از نظر شغل افراد نمونه

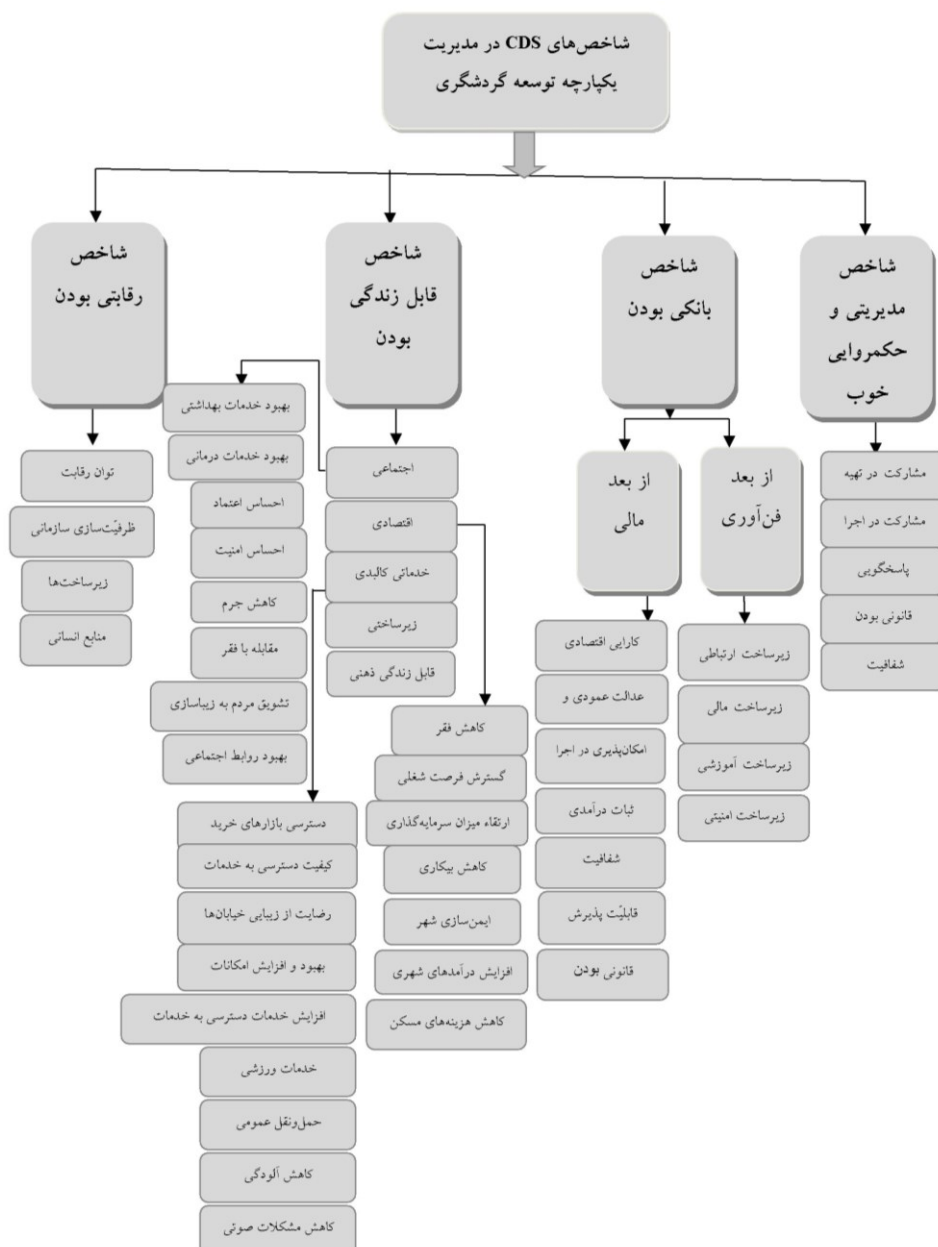
میزان درآمد افراد پاسخگو: ۳۵/۳ درصد میزان درآمدشان را کمتر از ۷۰۰۰۰۰ تومان اعلام نموده اند، ۳۳/۸ درصد درآمدشان را بین ۷۰۰۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰۰ تومان، ۷ درصد افراد نمونه با میزان درآمد بین ۱۰۰۰۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰۰۰ تومان، ۴/۴ درصد افراد درآمدشان را بین ۱۵۰۰۰۰۰ تا ۲۰۰۰۰۰۰ تومان، ۲/۶ درصد افراد نمونه میزان درآمدشان را بیش از ۲۰۰۰۰۰۰ تومان اعلام نموده اند و ۱۶/۹ درصد بی پاسخ بوده اند. (شکل ۶).

شکل ۶. درصد فراوانی از نظر میزان درآمد افراد نمونه

نتایج و بحث

پرسشنامه ارائه شده دارای ۵ طیف بوده که داده‌های به دست آمده از آن، ابتدا کدبندی و سپس وارد نرم‌افزار SPSS گردید. کدبندی داده‌ها به صورت زیر بوده است: بسیار کم: امتیاز ۱، کم: امتیاز ۲، متوسط: امتیاز ۳، زیاد: ۴، خیلی زیاد: ۵. سپس بر اساس آزمون t تک‌نمونه‌ای، عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها قرار داده شد و سپس با میانگین وضعیت شهر چابکسر به لحاظ شاخص‌های مدیریت یکپارچه توسعه شهری در توسعه گردشگری شهری مقایسه گردید و نتایج بررسی شاخص مدیریتی و حکمروایی خوب، شاخص بانکی بودن از بعد فناوری (بانکداری الکترونیک)، شاخص بانکی بودن با رویکرد مالی یا منابع درآمدی شهر، شاخص رقابتی بودن و شاخص قابل زندگی بودن با رویکرد شاخص‌های عینی و ذهنی با متغیرهایی (مانند شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیرساختی، خدماتی - کالبدی) بررسی شده است (شکل ۷).

شکل ۷. مدل مفهومی راهبرد توسعه شهری در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری

الف: شاخص‌های مدیریتی و حکمروایی خوب در توسعه گردشگری شهری: از آنجا که سنجش وضعیت متغیر وابسته «توسعه گردشگری شهری» تحت تأثیر سنجش وضعیت متغیرهای مستقل از جمله «شاخص‌های مدیریتی و حکمروایی» است، بنابراین جهت بررسی وضعیت شاخص در گردشگری شهر از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده گردید که خروجی آن در جدول ذیل آمده است. ملاحظه می‌گردد که در این آزمون شاخص مورد بررسی در سطح زیر ۰/۰۵ معنی‌دار نیست. لذا می‌توان چنین استنباط کرد که متغیر مستقل «شاخص مدیریتی و حکمروایی خوب» در توسعه گردشگری شهر چابکسر مؤثر نبوده است. جدول ۲ تحلیل آماری تأثیر شاخص‌های مدیریتی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری شهر چابکسر را نشان می‌دهد:

جدول ۲. تحلیل آماری تأثیر شاخص‌ها در شهر چابکسر

شاخص‌های CDS در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری	گروه	میانگین	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	انحراف معیار
شاخص‌های مدیریتی و حکمروایی خوب	شهروندان	۲/۷۸	-۵/۸۶۶	۳۶۴	۱/۰۰۰	-۰/۲۲۲۹۳	۰/۷۲۶۱۰
	کارشناسان	۳/۱۷	۱/۳۹۸	۱۹	۰/۰۸۹	۰/۱۷۰۰۰	۰/۹۷۷۷۴
شاخص بانکی بودن از بعد فناوری	شهروندان	۲/۵۰	-۱۴/۶۳۲	۳۶۳	۱/۰۰۰	-۰/۵۰۳۳۸	۰/۶۵۶۳۴
	کارشناسان	۲/۵۵	۳/۸۰۱	۱۹	۰/۹۹۹	۰/۴۵۰۰۰	۰/۵۲۹۴۰
شاخص بانکی بودن با رویکرد مالی	شهروندان	۲/۶۹	-۸/۵۹۹	۳۶۴	۱/۰۰۰	-۰/۳۰۵۱۵	۰/۶۷۷۹۹
	کارشناسان	۳/۱۳	۱/۱۳۷	۱۹	۰/۱۳۵	۰/۱۲۷۰۰	۰/۴۹۹۷۳
قابلیت زندگی با رویکرد شاخص‌های عینی و ذهنی	شهروندان	۲/۷۰	-۷/۶۴۰	۳۶۴	۱/۰۰۰	-۰/۳۰۶۳۶	۰/۷۰۴۶۵
	کارشناسان	۲/۹۲	-۱/۲۹۰	۱۹	۰/۹۴۹	-۰/۱۹۷۵۰	۰/۶۸۴۸۵
شاخص‌های رقابتی بودن	شهروندان	۲/۵۵	-۱۰/۹۱۴	۳۶۴	۱/۰۰۰	-۰/۴۴۴۰۵	۰/۷۷۷۳۴
	کارشناسان	۲/۸۱	-۰/۹۶۵	۱۹	۰/۸۲۷	-۰/۱۸۷۵۰	۰/۸۶۹۳۴

ب: قابلیت زندگی با رویکرد شاخص‌های عینی و ذهنی: سنجش وضعیت متغیر وابسته «توسعه گردشگری شهری» تحت تأثیر سنجش وضعیت متغیرهای مستقل از جمله «قابلیت زندگی با رویکرد شاخص‌های عینی و ذهنی» است، لذا همانند آزمون قبل، ملاحظه شد که شاخص مورد بررسی در سطح زیر ۰/۰۵ معنی‌دار نیست و چنین استنباط گردید که متغیر مستقل «بانکی بودن از بعد فناوری و مالی» در توسعه گردشگری شهر چابکسر مؤثر نبوده است.

ج: شاخص‌های رقابتی بودن: سنجش وضعیت متغیر وابسته «توسعه گردشگری شهری» تحت تأثیر سنجش وضعیت متغیرهای مستقل از جمله «شاخص‌های رقابتی بودن» است، لذا همانند آزمون فوق ملاحظه گردید شاخص مورد بررسی در سطح زیر ۰/۰۵ معنی‌دار نیست و چنین استنباط شد که متغیر مستقل «شاخص‌های رقابتی بودن» در توسعه گردشگری شهر چابکسر مؤثر نبوده است.

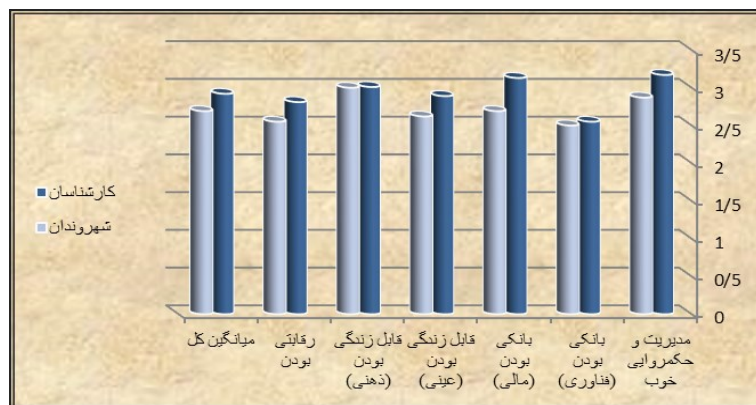
د: شاخص‌های رقابتی بودن: سنجش وضعیت متغیر وابسته «توسعه گردشگری شهری» تحت تأثیر سنجش وضعیت متغیرهای مستقل از جمله «شاخص‌های رقابتی بودن» است، لذا همانند آزمون فوق ملاحظه گردید شاخص مورد بررسی در سطح زیر ۰/۰۵ معنی‌دار نیست و چنین استنباط شد که متغیر مستقل «شاخص‌های رقابتی بودن» در توسعه گردشگری شهر چابکسر مؤثر نبوده است.

وضعیت کلی شاخص‌های راهبرد توسعه شهری در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری شهر چابکسر

نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل شاخص‌های مدیریت یکپارچه توسعه شهری از طریق پرسشنامه‌های کارشناسان و شهروندان و با توجه به نتایج طیف پنج گزینه‌ای لیکرت، چنین به دست آمد که: از نگاه کارشناسان، شاخص‌های مدیریتی حکمروایی خوب با میانگین ۳/۱۷، بانکی بودن با رویکرد مالی با میانگین ۳/۱۳ و قابل زندگی بودن ذهنی با میانگین ۳/۰۱، از میانگین نظری پرسشنامه یعنی ۳ بیشتر بوده است و از نگاه شهروندان، فقط شاخص قابل زندگی بودن با رویکرد ذهنی با میانگین ۳/۰۰ با میانگین نظری پرسشنامه برابر بوده است و بقیه شاخص‌ها از میانه نظری پرسشنامه پایین‌تر است (جدول ۳، شکل ۸).

جدول ۳: میانگین شاخص‌های مدل CDS در شهر چابکسر

عامل‌ها	میانگین	
	شهروندان	کارشناسان
مدیریت و حکمروایی خوب	۲/۷۸	۳/۱۷
بانکی بودن (فناوری)	۲/۵۰	۲/۵۵
بانکی بودن (مالی)	۲/۶۹	۳/۱۳
قابل زندگی بودن (عینی)	۲/۶۲	۲/۸۹
قابل زندگی بودن (ذهنی)	۳/۰۰	۳/۰۱
رقابتی بودن	۲/۵۵	۲/۸۱
میانگین کل	۲/۶۹	۲/۹۲

شکل ۸. میانگین شاخص‌های مدل CDS در شهر چابکسر

میانگین کلی شاخص‌های مدیریت یکپارچه توسعه شهری در شهر چابکسر با توجه به وضعیت شاخص‌های اصلی راهبرد توسعه شهری، بیانگر آن است که حکمروایی خوب (مدیریتی)، بانکی بودن، قابل زندگی بودن (شامل شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی)، رقابتی بودن از دیدگاه کارشناسان با امتیاز میانگین کل ۲/۹۲ بوده و از دید شهروندان ۲/۷۰ که هر دوی آن‌ها از عدد ۳ میانه نظری پرسشنامه کمتر بوده و به طور کلی بین میانگین وضعیت شاخص‌ها در گردشگری شهر و خط برش تحقیق عدد ۳ اختلاف معناداری وجود دارد (جدول ۴ و ۵).

جدول ۴. جامعه نمونه و استخراج میانگین کلی شاخص‌های CDS شهر چابکسر

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین خطای معیار
۱. شهروندان	۳۶۵	۲/۶۸۷۳	۰/۵۱۶۸۶	۰/۰۲۷۰۵
۲. کارشناسان	۲۰	۲/۹۱۷۵	۰/۴۸۷۱۰	۰/۱۰۸۹۲

جدول ۵. نتایج آزمون t برای تحلیل معناداری اصول CDS در شهر چابکسر

استاندارد آزمون = ۳				گروه	میانگین برخورداری از اصول CDS	
فاصله اطمینان تفاوت ۰/۹۵	تفاوت میانگین	سطح معناداری (۲ دامنه)	درجه آزادی df			
پایین	بالا		آماره t			
-۰/۴۰۵۹	-۰/۲۹۹۵	-۰/۳۱۲۷	۱/۰۰۰	۳۶۴	-۱۳/۰۳۵	۱. شهروندان
-۰/۳۱۰۵	۰/۱۴۵۵	-۰/۰۸۲۵۰	۰/۷۷۱	۱۹	-۰/۷۵۷	۲. کارشناسان

به منظور سنجش شاخص‌های مدیریت یکپارچه در توسعه گردشگری شهری و سطح سنجش متغیر مربوطه، از آزمون T تک نمونه‌ای^۱ استفاده گردیده و در آن به مقایسه دو میانگین «مشاهده‌شده» و میانگین «استاندارد (مقدار آزمون)» پرداخته شده است. خروجی آزمون مربوطه در جدول بالا ملاحظه می‌گردد. با توجه به داده‌های جداول فوق، آزمون مربوطه با قدر مطلق مقدار T از نظر شهروندان و کارشناسان به ترتیب معادل ۱۳/۰۳۵- و ۰/۷۵۷-، درجه آزادی ۳۶۴ و ۱۹ و با انحراف استاندارد ۰/۵۱۶۸۶ و ۰/۴۸۷۱۰ است. از طرفی با مراجعه به جدول داده‌های توصیفی ملاحظه می‌گردد که میانگین مشاهده‌شده از میانگین مورد انتظار یا استاندارد مطالعه، کمتر است. معنی‌داری این آزمون به خاطر اختلاف شدید دو میانگین یادشده است؛ بنابراین وضعیت شهر چابکسر به لحاظ میانگین شاخص‌های مدیریتی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی هم از نگاه کارشناسان و هم از نگاه شهروندان در حد پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده است و نشان‌دهنده این امر است که تأثیرگذاری شاخص‌ها در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری در شهر چابکسر مطلوب نیست. با توجه به نتیجه آزمون t، فرض صفر در سطح خطای ۰/۰۵ رد نمی‌شود (>۰/۰۵P).

به این ترتیب به پرسش اصلی تحقیق پاسخ داده می‌شود و می‌توان چنین تحلیل کرد که: از آنجا که وضعیت متغیر وابسته مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری تحت تأثیر وضعیت متغیرهای مستقل: شاخص‌های مدیریتی و حکمروایی خوب، شاخص بانکی بودن از بعد فناوری و مالی، شاخص‌های قابلیت زندگی با رویکرد عینی شامل زیرشاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، خدماتی- کالبدی، زیرساختی و رویکرد ذهنی و شاخص رقابتی بودن است، بنابراین آزمون t تک‌نمونه‌ای مشخص‌کننده مناسبی در تحلیل است. لذا با توجه به خروجی‌های آزمون فوق، ملاحظه می‌گردد که در این آزمون هیچ‌کدام از شاخص‌های مورد بررسی در سطح زیر ۰/۰۵ معنی‌دار نیست. لذا می‌توان چنین استنباط کرد که متغیر مستقل (شاخص‌ها)، در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری شهر چابکسر مؤثر نبوده است؛ به عبارت دیگر، به دلیل حاکم نبودن شاخص‌های مدیریت یکپارچه شهری در شهر چابکسر، شاخص‌های این رویکرد حاکم نبوده و توسعه گردشگری شهری با چالش‌هایی فراوانی در زمینه حکمروایی خوب، تأمین منابع مالی و فناوری، قابلیت زندگی و رقابتی بودن و جذب مشارکت‌های مردمی مواجه است.

نتیجه‌گیری

بررسی بخش گردشگری در شهرهای ایران، این واقعیت را تأیید می‌کند که در این میان، توجه چندانی به این مقوله و توسعه این بخش در شهرهای کشور صورت نگرفته است؛ بنابراین ضرورت تغییر در رویکرد سنتی شهری و اتخاذ رویکردهای جدید و کارآمد از جمله استراتژی توسعه شهری برای تغییر روند کنونی در

شهرهای ایران، بیش از هر زمانی، مشاهده می‌شود. با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌های شهروندان و کارشناسان، میانگین کلی شاخص‌های مدیریتی و حکمروایی خوب در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری شهر چابکسر از دید کارشناسان ۳/۱۷ است، در حالی که میانگین این مقدار از نظر شهروندان به مراتب پایین‌تر و برابر با ۲/۷۸ است. میانگین کلی بانکی بودن از بعد فناوری (بانکداری الکترونیک) در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری از دید کارشناسان ۲/۵۵ و از دید شهروندان با اختلاف کمی برابر با ۲/۵۰ است که نشان‌دهنده عدم رضایت هر دو گروه از وضعیت این شاخص در شهر است. میانگین کل بانکی بودن با رویکرد مالی از نظر کارشناسان برابر ۳/۱۳ یعنی در وضعیت خوب قرار گرفته در حالی که با اختلاف فاحش از نظر شهروندان برابر ۲/۶۹، قرار دارد. میانگین کل قابلیت زندگی با رویکرد شاخص‌های عینی و ذهنی در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری از نظر کارشناسان برابر ۲/۹۹ و از نظر شهروندان برابر ۲/۷۵ است. بیشترین امتیاز از نگاه کارشناسان شاخص اجتماعی و از دید شهروندان به شاخص قابل زندگی بودن (ذهنی) تعلق گرفته است و پایین‌ترین امتیاز از دید کارشناسان به شاخص‌های اقتصادی از طریق گردشگری شهری و از دید شهروندان به شاخص‌های زیرساختی - کالبدی اختصاص یافته است. میانگین کل شاخص رقابتی بودن در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری از نظر کارشناسان برابر ۲/۸۱ و از نظر شهروندان برابر ۲/۵۵ است؛ بنابراین به طور کلی میانگین کلی شاخص‌های مدیریت یکپارچه توسعه شهری در شهر چابکسر با توجه به وضعیت شاخص‌های اصلی (حکمروایی خوب، بانکی بودن، قابل زندگی بودن، رقابتی بودن) از دیدگاه کارشناسان با امتیاز میانگین کل ۲/۹۲ بوده و از دید شهروندان ۲/۷۰ که هر دوی آن‌ها از عدد ۳ میانگین نظری پرسشنامه‌ها یعنی عدد ۳ نیز کمتر بوده است.

تأثیرگذاری شاخص‌ها در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری در شهر چابکسر مطلوب نیست. استفاده از مشارکت شهروندان، تکیه بر هم‌کنش‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی شهر و در نهایت پایبندی به توسعه اجتماعات محلی و حکمروایی خوب اجتناب‌ناپذیر است. ساکنان و مدیران شهرها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه به طور روزافزون واقف شده‌اند که نیازمند ارتقاء کیفیت زندگی برای تمامی ساکنین شهر هستند، لیکن طرح‌های کنونی به آن نائل نشده‌اند. سرمایه‌گذاری برای ایجاد و تقویت زیرساخت‌ها و ایجاد تسهیلات و دسترسی آسان به تسهیلات شهری در فضاهای گردشگری اثر مثبتی در توسعه و رونق گردشگری شهر خواهد گذاشت و لازمه آن توجه خاص و ویژه مسئولان و مدیران شهری به این مقوله‌ها است که شهرداری، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و بخش خصوصی مهم‌ترین عناصر و ارگان‌هایی هستند که می‌توانند در زمینه توسعه گردشگری در شهر اقدام نمایند. این اقدامات می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

- فراهم نمودن زمینه و شرایط لازم برای مشارکت شهروندان در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه گردشگری.
- تدوین نظام قانونی و اجرایی سیاست‌ها و توانمندسازی، با هدف توسعه یکپارچه گردشگری شهری.
- تقویت زیرساخت‌های ارتباطی از جمله شبکه اینترنت و افزایش سرعت برای تسریع در خدمات‌رسانی به گردشگران و شهروندان و رفع موانع آن.
- ارائه معافیت‌های مالیاتی به بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری و نیز ارائه تسهیلات بانکی برای بالا بردن کیفیت خدمات و تسهیلات گردشگری.
- افزایش کمیت و کیفیت امکانات و خدمات شهری و گردشگری و از جمله بهبود امکانات فرهنگی، ورزشی، افزایش ایمنی و مقاومت واحدها و تسهیلات گردشگری در مقابل حوادث و بلایای طبیعی.

• با نگاه به بالا بردن توان رقابتی شهر در جهت توسعه گردشگری شهر ظرفیت‌سازی سازمانی و نیز برگزاری دوره‌های آموزشی برای تأمین منابع انسانی در بخش گردشگری الزامی است.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ کریمی، صادق (۱۳۸۶) مدیریت ساحلی و توسعه زیست‌محیطی ناحیه چابهار، *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۲ (۴)، صص، ۷۲-۵۷.
- استاندارداری گیلان (۱۳۹۰) *خلاصه آمار جمعیتی گیلان*، معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، واحد آمار و اطلاعات.
- اشرفی، یوسف؛ ملک‌زاده، علی (۱۳۸۸) چشم‌انداز مشارکتی در فرآیند راهبرد توسعه شهری (CDS) (نمونه مورد مطالعه: شهر مراغه)، *فصلنامه مدیریت شهری*، ۲۵، صص، ۱۸۶-۱۶۹.
- افشانی، علی‌رضا (۱۳۹۰) *آموزش کاربردی SPSS در علوم اجتماعی و رفتاری*، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه یزد.
- حیدری چپانه، رحیم؛ رضا طبع ازگمی، سیده خدیجه (۱۳۸۸) نقش استراتژی توسعه شهری (CDS) در سیاست‌های تأمین مسکن کم‌درآمد شهری، مطالعه موردی: رشت، *مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۷۳، صص، ۸۹-۵۹.
- دیناری، احمد (۱۳۸۴) *گردشگری شهری در ایران و جهان*، انتشارات واژگان خرد، تهران.
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۷۳) *جغرافیا و صنعت گردشگری*، انتشارات پیام نور، تهران.
- رهنما، محمدرحیم؛ غلامزاده خادر، مرتضی؛ جعفری سیدآباد، وحید (۱۳۹۱) تحلیل جایگاه شاخص‌های راهبرد توسعه شهری (CDS) در شهر چناران، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۲ (۲۶)، صص، ۱۲۵-۱۰۷.
- رهنمایی، محمدتقی؛ فرهودی، رحمت‌اله؛ آندریاس، دیتمان (۱۳۸۵) ارزیابی استراتژیک قابلیت‌های توسعه گردشگری: مطالعه موردی شهر فریدون‌کنار، *مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۶۶، صص، ۳۳-۱۷.
- زنگی‌آبادی، علی؛ عبدالله‌زاده، مهدی؛ مبارکی، امید؛ پورعبدی‌وند، لاله (۱۳۸۹) بررسی و تحلیل فضاهای گردشگری شهر ارومیه، *فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی*، ۱۲ (۳۹)، صص، ۹۳-۷۹.
- شورای اسلامی و شهرداری چابکسر (۱۳۹۰) *راهنمای گردشگری*.
- صرافی، مظفر؛ توکلی‌نیا، جمیله؛ استادی سیسی، منصور (۱۳۸۸) راهبرد توسعه شهر مبتنی بر توسعه پایدار - مطالعه موردی: شهر شبستر، *جغرافیا (نشریه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)*، ۲۲ (۷)، صص، ۸۲-۶۵.
- عبدالعلی‌زاده، علی؛ زندحسامی، حسام؛ مولایی، زینب (۱۳۸۹) *نقطه‌چین‌های خاکستری گردشگری در کلانشهرهای ایران (راهکارهای نوین در جذب گردشگری شهری)*، *ویژه‌نامه اقتصاد گردشگری شهری*، صص، ۴۶-۳۵.
- قدمی، مصطفی؛ تولایی، سیمین؛ فاطمی، سید محمد مهدی (۱۳۸۹) ارزیابی استراتژیک قابلیت‌های توسعه گردشگری نمونه: شهر فریدون‌کنار، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۶ (۱۹)، صص، ۱۲۸-۱۱۱.
- کاردار، سعید؛ رحمانی، محمد؛ ملاآقاچان‌زاده، ساره (۱۳۸۸) طرح استراتژی توسعه شهری CDS؛ رویکردی راهبردی و نوین در مدیریت، طراحی و برنامه‌ریزی شهری، *فصلنامه راهبرد*، ۱۸ (۵۲)، صص، ۱۹۹-۱۸۳.
- گلکار، کورش (۱۳۸۴) مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی SWOT برای کاربرد در طراحی شهری، *مجله صفا*، ۴۱، صص، ۷۹-۵۹.
- مرکز آمار ایران، *نتایج تفصیلی سرشماری‌های عمومی و نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۴۵-۱۳۵۵-۱۳۷۵ و ۱۳۸۵*، مجلدات مربوط به کل کشور، شهرستان‌ها و شهرهای مختلف.

- Bramwell, B. (1997) Remove from marked Records A sport mega-event as a sustainable tourism development strategy, **Tourism Recreation Research**, 22 (2), pp. 13-19.
- Binns, T., Nel, E. (1999) "Tourism as a local development strategy in South Africa", **the Geographical Journal**, 3, p.168.
- Butler, R.W. (2002) **Ecotourism Hasid achieved Maturity or HAS the Bubble Burst Pacific Rim tourism 2000**, New Zealand, p. 256.
- Cernat, L., Gourdon, I. (2009) "paths to success: Benchmarking cross- country sustainable tourism", **Tourism Management**, (2012), pp. 1-13.
- Castellani, V., Sala, S. (2008) "Sustainable performance index for tourism policy development", **Tourism Management**, 31 (2010), pp. 871-880.
- Dredge, D. (2004) "Policy networks and the local organization of tourism", **Tourism Management**, 27 (2006), pp. 269-280.
- Damjanović, D. (2008) **City of Belgrade Development Strategy**, Palgo Center, 2008, p. 125.
- Jiaping, W. (2008) Local Planning and Global Implementation: Foreign Investment and Urban Development of Pudong, Shanghai, **Habitat International**, 34, pp. 8-19.
- King, E. M., Jago, I. k. (2003) **urban Tourism development and migor event in Australia**, center for Hospitality and Tourism Research Victoria University.
- Law, C. M. (1993) **Urban tourism: attracting visitors to large citie**, p. 189.
- Shaw, G., Williams. M. A. (2004) **Tourism and tourism space**, London: SAGE publications.
- Tosun, C. (1998) Root of unsustainable tourism development at the local level: the case of Urgup in turkey, **Tourism Management**, 19(6), pp. 595-610.
- World Bank and DFID (2000) **CDS: Taking Stock and Sign posting**, Prepared by the GHK Group of Companies (UK).

